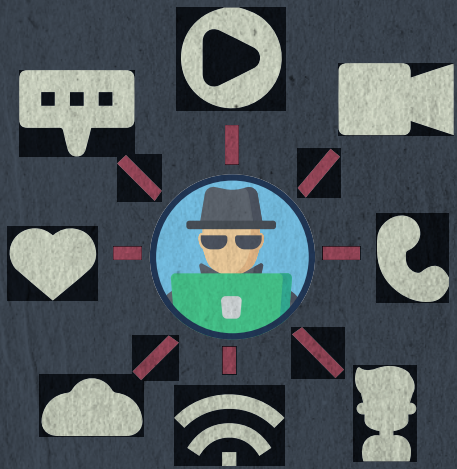

KUIDAS TUVASTADA EBAÕIGET MEEDIASISU JA VALEUUDISEID

Korduma
kippuvad
küsimused

MEDIAKASVATUS-
SEURA

Punainen Risti

SÕNASTIK

VALEUUDIS (FAKE NEWS)

Ebaõiget või võltsitud teavet sisaldav, uudise moodi näiv teadaanne. Seda terminit on diskussioonides hakatud kasutama sünonüümina juhul, kui soovitakse rünnata mistahes erinevat arvamust sisaldavat sisu või teatud isikut. Mõiste hägustumise tõttu on näiteks Euroopa Komisjonis hakatud kasutama terminit desinformatsioon.

DESINFORMATSIOON

Vale, eksitav ja ebaõige teave või teabe sihipärane valimine sõnumi edastaja eesmärkide täitmiseks.

VALEINFO

Tahtmatult edastatav vale või vigu sisaldav info.

PROPAGANDA

Süsteemaatiline tegevus, mille puhul püütakse sihipärase manipuleerimise kaudu mõjutada inimmasside suhtumist eesmärgiga eelistada teatud huve või (poliitilisi) veendumusi.

Materjali on koostanud Mediakasvatusseura ühe osana Soome-Somaalia Seltsi projektist Caawinaad.

Lisateave:

www.mediakasvatus.fi

www.suomisomaliaseura.fi

KUIDAS TEHA KINDLAKS VALEUUDIS?

VAADELGE TEAVET KRIITILISELT.

Valeuudises on tihti segatud faktid ja väljamõeldis. Valeuudis võib olla segane, tihti ühepoolne ning sisaldada mõnikord ka nalju või solvanguid või videoid, fotosid või muud sotsiaalmeediasisu, mis rõhub inimeste emotsioonidele. Lugu võib olla liiga uskumatu, et olla tõsi.

Mõnikord võib valeuudise kindlaks tegemine olla keeruline, sest matkitakse usaldusväärse uudise ülesehitust ja kasutatakse sobivaid logosid. Peale selle võidakse valeuudises väita, et teave pärineb usaldusväärsest ja kontrollitud allikast.

**UURIGE HOOLIKALT UUDISE SISU, ALLIKAID JA
AUTOREID – KAS NEED ANNAVAD LISATEAVET? KAS
SAMA UUDIST LEVITAVAD KA MUUD KANALID? KAS
UUDISES ON ESITATUD MITMEID VAATENURKI? KAS
ASI TUNDUB LIIGA USUKUMATU, ET OLLA TÕSI?**

MIKS VALEUUDISEID LEVITATAKSE?

MÕELGE VALEUUDISE EESMÄRGILE.

Eksitavate uudiste kaudu soovitakse saada raha (nt müüakse midagi, kogutakse raha) või võimu – või mõlemaid korraga. Valeuudistega soovitakse mõjutada inimeste arvamusi, tundeid ja käitumist. Mõnikord soovitakse nende abil tekitada kaost, segadust või kahjustada usaldust mingite inimeste, kogu ühiskonna või teatud institutsioonide vastu. On juhtumeid, kui tegemist võib olla ka tagakiusamisega.

**MÕELGE, MIKS TEIE TÄHELEPANU
ÄRATADA SOOVITI. MILLISEID TUNDEID
TEIS TEKITADA TAHETI? MIS ASJAOLU
ERILISELT TÄHELEPANU TÕMBAS?**

KES DESINFORMATSIOONI LOOVAD JA LEVITAVAD?

MITMESUGUSED POOLED.

Valeuudiseid ja eksitavat sisu toodavad raha ja võimu soovivad organisatsioonid ning muud kogukonnad üle kogu maailma. Sellised organisatsioonid palkavad inimesi kirjutama uudiseid teatud vaatenurgast ja sellised uudised ei põhine kontrollitud teadmistel ega faktidel. Samuti võib väärinfot levitada iga isik, kes väidab enda olevat teatud ala ekspert, kuid ei ole seda. Seetõttu olge ettevaatlikud. Valeuudiseid võivad koostada ja levitada mistahes pooled, isegi teatud riigid.

**KES ON UUDISE KIRJUTANUD? KAS SISU LOOMISEL ON KASUTATUD EKSPERTE JA KES NAD ON?
KES ON USALDUSVÄÄRSED EKSPERDID? KAS
UUDIS PÕHINEB LÄBI UURITUD TEADMISTEL,
INIMESTE KOGEMUSTEL VÕI ÜTLUSTEL?**

KUIDAS VÄÄRINFO JA VALEUUDISED LEVIVAD?

KIIRESTI JA LAIALDASELT.

Väärinfo ja valeuudised levivad väga kiiresti sotsiaalmeedias, nt Facebookis, Twitteris, Instagramis ja Whatsappis. Valeuudised tekitavad tihti suuri emotsioone ja reaktsioone, mistõttu torkavad need hästi silma. Kui valeinfot jagavad piisavalt paljud, võib selle algne avaldaja kergesti varju jääda.

KUIGI UUDIS ON TULNUD SOTSIAALMEEDIA, SÕPRADE VÕI SUGULASTE KAUDU, EI TÄHENDA SEE AUTOMAATSELT, ET SEE ON USALDUSVÄÄRNE JA TÕSI. MILLIST UUDIST TE ISE VIIMATI JAGASITE? KAS KONTROLLISITE UUDISE VÕI INFO ALGUPÄRA?

MIKS LEVIVAD VALEUUDISED VÄGA KIIRESTI?

NAD TEKITAVAD EMOTSIOONE.

Kõikide uudistega soovitakse äratada tähelepanu ja äratada tundeid, sest uudisele soovitakse saada võimalikult lai kandepind. Valeuudiste puhul keerukaid teemasid siiski lihtsustatakse või moonutatakse, misjuhul tekkivad jõulised reaktsioonid põhjustavad vastandumist ja erinevate poolte eesmärkide lahknevust. Teie enda arusaamad ja kogemused mõjutavad seda, kuidas te uudiseid vastu võtate ja tõlgendate ning millist sisu vaadata soovite.

**KAS TE OTSITE ENDA TÕEKSPIDAMISI
TOETAVAD UUDISEID? KUIDAS TE SUHTUTE
AMETIASUTUSTE EDASTATAVASSE INFOSSE?**

MILLISEID PROBLEEME VÕIVAD VALEINFO JA VALEUUDISED PÕHJUSTADA?

VÄGA TÕSISEID PROBLEEME.

Valeuudiste kaudu edastatakse valeinfot, mis võib põhjustada ohuolukordi, nt ebaõiged tervishoiuga seotud uudised. Ametiasutuste info põhineb antud hetke kõige uuemal kontrollitud teabel. Valeuudiste abil võidakse ka alusetult kahjustada inimeste mainet või näiteks meelitada inimesi tõelise heategevuse asemel annetama kelmidele. Meediasisu võib mõjutada inimeste otsustusi ja tegevust, näiteks oma hääle andmist valimistel. Seetõttu on väga oluline eristada tõe väljamõeldust.

**KAS OLETE MÄRGANUD, KUIDAS
UUDISED VÕI TEATUD MEEDIASISU ON
MÕJUTANUD INIMESTE ARVAMUSI?**

KUIDAS MÕJUTAVAD VALEUUDISED USALDUSVÄÄRSEID INFOKANALEID?

VALEINFO VÕIB EKSITADA.

Valeuudised õõnestavad usaldust ka tunnustatud infokanalite vastu, näiteks tervishoiuga seotud uudiste korral, kus teave võibki üsna kiiresti muutuda. Valeinfo põhjustab segadust ning loob eelarvamusi ja ebakindlust nii ametkondade kommunikatsiooni, tunnustatudmeediakanalite kui ka ühiskonna suhtes tervikuna.

**MILLAL ON SISU LOODUD JA KAS SEE
ON VEEL AKTUAALNE? MILLISTEST
ALLIKATEST TE TEAVET OTSITE?**

KUIDAS SAAB ISE MÕJUTADA VALEUUDISTE JA VALEINFO LEVIMIST?

ENNE UUDISE VÕI INFO JAGAMIST MÕELGE HOOLIKALT JÄRELE.

Valeuudise kindlaks tegemise ja vältimise eest vastutame me kõik. Seepärast ärge jagage kunagi edasi sellist uudist või infot, mida te pole hoolikalt läbi lugenud ja mille suhtes te pole veendunud, et tegemist on õige uudise või teabega. Paljudes riikides on valeuudiste koostamine, levitamine ja nende kaudu kahju tekitamine kriminaalkorras karistatav. Ka teiste inimeste kohta vale või privaatse info või fotode levitamine võib olla karistatav. Tänapäeval on kasutada palju materjale ja teabeallikaid, mis on seotud ametiasutuste, usaldusväärsete meediakanalite, raamatukogude ja muude organisatsioonidega.

KELLE AVALDATUD TEAVET TE PEATE USALDUSVÄÄRSEKS?